

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

3. RÆKKE. I. BIND.

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN,

SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS RUD. KLEINS EFTERFØLGER (TH. SØRENSEN).

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1896--98.

Søren Testrups Tanker om Arvefæstes Indførelse ved Grevskabet Lindenberg.

Meddelt af Chr. Brønnum.

(Originaldokumentet i Arkivet paa Lindenberg).

Søren Testrup blev født den 14. Februar 1734 som Søn af den bekendte Christen Sørensen Testrup, Herredsfoged i Rinds og Gislum Herreder¹⁾. Han var Sø- og Landkrigskommissair i Aalborg Amt, omtrent det samme, som nu kaldes Indruleringschef, og var en meget dygtig og af alle højtagtet Mand. Omtrent 1759 overtog han Hovedgaardene Restrup i Rinds Herred og Wiffertsholm i Hellum Herred. af hvilke den første i 1770 havde 420, den anden 254 Tdr. Hartkorn²⁾. Han har Æren af at have indført Frugttrædyrkningen paa Wiffertsholms Gods, saa der i forrige Aarhundrede fandtes baade Præster, Degne og Bønder. som havde Frugttræhaver paa 2—6 Skp. Land³⁾.

Det fremgaar ikke ganske klart af det nedenfor meddelte Dokument, til hvem det er stilet, eller hvad Grunden var til dets Fremkomst; men man kan vel nok gaa ud fra, at den Inspektør, der nævnes, er den daværende Inspektør paa Lindenberg Gods, Niss Andkier. Landbo-

¹⁾ Jydske Saml. I, 337.

²⁾ Mss. i Univ. Bibl. Add. 230.

³⁾ C. Christensen Hørsholm: Agrarhistoriske Studier, S. 114.

reformerne stod jo dengang paa Dagsordenen og var blandt Godsejerne et brændende Spørgsmaal, saa man fejler næppe ved at antage, at det er Lindendorfs daværende Ejer, Finantsminister Grev E. H. v. Schimmelmann, der igennem sin Inspektør har æsket sin praktiske Nabogodsejers Tanker om Arvefæstes Indførelse paa Grevskabet.

Forsøget blev forsaaavidt ogsaa gjort, som Tustrup, Tulsted, Thoruphedegaard, Fjelleradgaard og enkelte Bøndergaarde bleve bortarvefæstede inden Aarhundredets Udgang.

Den Interesse frembyder i hvert Fald S. Testrups Skrivelse, at man gennem den tydelig ser, at baade han og den, til hvem han skriver, have et klart Blik for Bøndernes slette Kaar, og en god Villie til at forbedre dem.

Tanker om Arvefæstes Indførelse ved Grevskabet Lindenberg.

Saalænge et Gods ikke er i Almindelighed rigt, saa vil Arvefæste virke lidet til dets Forbedring. Bønderne til Lindenberg ere vel ikke med de Armeste, efter som Bønder ere her i Egnen, men de ere dog ikke rigere, end de kunde have god Grund til at tragte efter at komme løs fra Godset og klavre op i de andre mageligere Stænder, saasom Handværks-, Købstæd- eller anden Handtering; thi hvad Stand har værre end Bondestanden, naar den ej har Evne nok til at drive sin Bedrift! Den er, ligesom Slaverne i de vestindiske Plantager, bunden til at blive i en vis Distance, og der skal arbejde deres Egen, deres Herskabs og tildels de tærende Lemmer i Staten deres Føde op, og hvad Glæde for dem, at de fik et Privilegium paa, at deres Børn skulle være vis paa at blive i den samme Stand?

Men kunde man først vise dem, endog langt borte, at deres Stand kunde blive lykkelig, saa tilstaar jeg, at Vished om, at deres Forbedringer med deres Gaarde og deres Bestræbelser kunde vorde deres Børn til Del, kunde meget opmuntre dem til Stræbsomhed, imod om de forbleve i Uvished, om en gærrig eller ødsel Herre eller en

ond Administration kunde med Tiden benytte sig af deres Flid til sin egen Fordel og tage det fra dem under Navn af Indfæstning eller forhøjet Landgilde etc. Maaske deres nuværende Herskab ved sin lykkelige Evne kunde gøre dem velhavende om nogen Tid, naar samme til rette Tid og med overlagt Forsigtighed blev anvendt paa dem, saa de kunde komme i fordelagtig Brug af deres Jorder, og først overse deres Tyngder. Jeg siger: med Forsigtighed; thi Hjælp urettelig anvendt paa et Gods kan gjøre det Skade og ikke Gavn. Arvefæstet selv kan ikke gøre det, og det er, som jeg før har sagt, ubetydende, naar Velstand ej kommer tilsyne foran for det.

Jeg vil nu efter Deres Begær sige det, jeg kan indse, om hvordan Arvefæstet skulle dannes efter mine Tanker. Meget vanskeligt finder jeg det at være at gøre en Successions-Regel i Ting, som ikke ved lang Erfaring før er udviklet, og Testamenter, Erections Breve og slige Ting viser endnu daglig, hvor mange nye Indvendinger derimod kan indløbe, saasnart man skal vige fra den almindelige Arvegangs Maade eller Successions Maade, som Tiden og Lovene have i en lang Række af Aar rettet og forbedret; og for at have noget til Regel, som forhen er gennemgaaet, har jeg ej vidst bedre, end betragte den Selvejrerret, Bønderne i gamle Dage her i Jylland har havt til deres Gaarde fra Kong Waldemar den 2dens til Kong Christian den 2dens Tid; thi i den Tid ejede hver Bonde næsten sin Bondeskyld (det er Jordens Brug og Beboelses Rettighed) selv, og Adelen, helst imod det sidste, ejede Herligheden (det er visse Afgifter af Havre, Jagt, Fiskeri, Gæsteri, Fødenød, Honning, Smør o. s. v.), og saaledes stod det, til Kong Christian den 2den blev stødt fra Tronen, da de jyske Bønder løbe sammen under Anførsel af Skipper Clement for at hjælpe ham igen paa Tronen. men bleve af Adelen slagne i Egnen om Aalborg, og derved forbrøde deres Bondeskyld til Kronen, saa mange som vare med, og fik den aldrig igen, uden nogle enkelte, som kunde købe den (deraf min Faders Moders Fader-Fader var en, hvis Skøde jeg endnu har i Hænde)¹⁾ og hvoraf endnu ere nogle faa Bønder-Gaarde til, som ejer

1) Børial Kristensen i Aalestrup. Skødet findes in extenso i Rinds Herreds Krønike, som man jo ogsaa kan se, at S. Testrup her har haft for Øje. Jydske Saml. I, 345.

sin Bondeskyld endnu, især i Koldinghus Amt, hvor de ikke vare med i Opløbet. Naar Hr. Inspecteur behager at efterlæse det hele 12te Kapitel i den danske Lovs 3die Bog, og konferere det med de gamle Love, saa vil De finde, at det er udskrevet af de gamle Love og handler alene om dette Slags Selvejer Bønder, og i ingen Del applicable paa det, vi kalde Selvejer Bønder nu omstunder. I Norge er en Art Arve-Fæste, kaldet Odels Ret, hvor ældste Søn har Beboelses Ret. Paa Bornholm er een, kaldet Aarsædes Ret, hvorefter yngste Søn har Beboelses Ret, og paa Københavns og Kronborg Amter har een af de danske Konger skænket Bønderne deres Bygninger, hvilke deres Arvinger sælge til den, som vil bo i Gaarden: saa ere og endeel andre nye Indretninger gjorte i de senere Tider paa det Bernstorffske og andre Godser, med et Slags Arve-Fæste eller Ejendoms Ret; men jeg kender ikke nogen af alle disse saa nøje, at jeg deraf kan tage Regler til nærværende Forehavende, og mine Tanker bliver, som jeg før har sagt Dem, kuns ufuldkomne i dette Fag. Ikke desto mindre danner jeg nu her mit Arvefæste-Project, og vedkommende skal vel selv vide at vogte sig for det urigtige deri ved at sammenligne det med deres, som have gjort sig Umage i den Sag og hørt eller læst det, som i de nyere Tider er iværksat, og hvad Virkning samme allerede har gjort.

1.

Bonden skal have Magt skriftlig under sin og 2 Viterligheds Mænds Hænders Underskrift at udnævne, hvem der skal bebo Gaarden efter ham, hvilket da skal læses til Tinge inden han dør, eller i det mindste næste Tingdag, efter at han er død, om han gør det saa sildig, at han ikke oplever nogen Tingdag, og da gælde, ellers ikke.

2.

Det samme gælder og, om han vil afstaa Gaarden i levende Live, uagtet hans Kone endda er levende.

3.

Efterlader Bonden sig Enke, imens han endnu bebor Gaarden, da skal hun have Ret til Beboelse, saa længe hun lever, eller til hun godvillig vil afstaa den, og i Enkestand forbliver. Men faar hun i Sinde at gifte sig, da

skal hendes Fæstemand først tilkøbe sig Beboelses Ret af den, som efter 1ste Articul er berettiget at faa den efter Manden, om han samme ellers kan faa fal.

4.

Dør Hustruen som Enke i Gaarden eller og faar i Sinde at fraflytte den, da har hun, i Fald Manden ingen Efterfølger har ladet tinglyse, Frihed at udnævne Efterfølger, ligesom i 1ste Art. er mældet.

5.

Bliver Hustruen Enke, og Manden ingen Efterfølger har ladet tinglyse, da maa hun gifte sig, og derved bliver hendes nye Mand en lovlig Efterfølger.

6.

Manden saa vel som Konen er ikke til ved Udnævnelsen at være bundne til Slægtskab; men de maa, naar de finde det for godt, udnævne en ganske ubeslægtet, uagtet de have baade Børn og Slægt. Ligesaa maa de nævne saavel Kvindes- som Mands-Person, og naar de nævne Kvindes-Person, da bliver den, som samme tager til Mand, en lovlig Efterfølger.

7.

Dør baade Mand og Kone uden at nævne Efterfølger, da sættes Arvefæstet til Auction, og Beløbet kommer ligesom andet deres Ejendom begges Arvinger til lige Deling, hvilket iagttages, om der end længe før kan være holdt Skifte efter den ene af dem.

8.

Vil den udnævnedede ikke have Gaarden, og ingen Børn eller Stifbørn ere til, som vil have den, da maa Beboelses Retten sættes til Auction til Stervboens og Arvingernes bedste. Men vil ingen købe den, da sættes den til Licitation paa Stervboens Regning. Dette gælder og, om Mand eller Enke siger Gaarden fra sig, og ingen vil have den, da sættes den til Licitation paa de fra-gaaendes Regning.

Hver ny Beboer maa tage Fæste Brev, men fri for Indfæstning; thi den kan lignedes paa den aarlige Landgilde. Brøstfældighed, dette saa ofte misbrugte Krav, skulde falde; thi om og en fradød eller frasingende Bondes

Bo ikke kunde erstatte Licitations Beløbet, naar Bygningen var forfalden, saa blev det, ligesom det nu er, Herskabets Skade. Derimod var det godt, at et Stervbo ej kunde levere en Gaard af, før om St. Hansdag, til hvilken Tid Sæden skulde være forsvarlig lagt, Skatter betalt og Folke-Løn ligesaa, men Landgilde kun til sidste Mortensdag. Ligesaa var det godt, ja maaske saare fornødent, at Gaarden altid skulde leveres af med fornødne Bæster, en Ko til hver Td. Hartkorn og noget mere Vogn- og Plov-Redskab, end den Kongel. Forordning foreskriver, at de ikke skulle immer ved Afleveren blive halvt øde Gaarde, og immer Licitation i Steden for Auction.

Wiffertzholm den 26de Marts 1784.

S. Testrup.

P. S. Landgilden maatte for hver Gaard nu fastsættes efter deres Jords Beskaffenhed, og siden ikke af Herskabet forhøjes, eller af Bonden formindskes. Men derved vil blive fornødent, at den blev sat paa Korn, som altid staar i ens Forhold med Jorddyrkning; thi Penges Værdi forandrer sig, og det, som var en god Landgilde i Penge nu, kunde om 100 Aar være enten for meget eller for lidet.
